

Moaven Doust, Dariush

En kommentar till Jane Calow

Mot tolkningen

Traumateorin som Calow utgår ifrån i denna text samt i sitt konstprojekt, har framförallt diskuterats inom det brittiska sammanhanget. Griselda Pollock kan tveklöst räknas som en av de främsta bidragsgivarna i den diskussionen. Personligen står jag på kritiskt avstånd till den estetik som knyter an till traumateorin. Min kritik som snarare är av konstfilosofisk och kulturteoretisk art hör emellertid inte till den didaktiska situation som här står i centrum.

Verk av konstnärer som Boltanski, Marie Kelly, Mona Hatoum eller den i Sverige aktuella konstnären Shalev-Gerz kan med fördel betraktas utifrån begreppet trauma. Begreppet kan dessutom fungera som verktyg under en skapande process. Den sista punkten är på ett sätt det som Calows presentation har handlat om. Därför tror jag att det är viktigt för ett svenskt sammanhang att tydliggöra varför ett begrepp som trauma har visat sig betydelsefullt och rönt uppmärksamhet inom samtidskonsten.

1

En historisk erfarenhet som förintelsen är utifrån ett konstnärligt perspektiv inte bara ett kapitel i historieböcker, inte heller ett ämne för pseudointima betraktelser, den är skärningspunkten mellan det kollektiva och det individuella, mellan det subjektiva och det allmängiltiga, mellan det offentliga rummet och den enskildes livsöde. Diskussioner om traumat bör förstås i ljuset av detta möte mellan skilda register. Mötet konstituerar ett eget rum, ett rum vars främsta kännetecken kanske är avsaknaden av entydiga roller och betydelser. Det handlar inte om en abstrakt diskussion utan om det konkreta, om frågor om vad en händelse innerst inne betyder, om skuld, om vem som egentligen är bödel och vad är att vara offer. Den erfarenheten är alltid omtumlande, tvetydig, och samtidigt platsbestämd: Dresden eller Bagdad, Buchenwald eller Shatila. Tankarna går osökt till mästerverket Nattportiern av Liliana Cavani som visar på denna tvetydighet, eller Kundry's öde i andra

akten av Wagners Parsifal. Det handlar om ett flöde som avbryts och ett annat som tar över: avbrott och tomrum som förmar verkligheten. Ett flöde som ömsom är lika fjärran som den andres livsöde och ömsom lika nära som en våg som plötsligt översvämmar den verklighet man har skapat kring sig. Ordet trauma får sin rätta relief mot denna komplexitet i mänsklig existens som det gångna seklet vittnat om. Det är därför detta begrepp – som kanske lite aningslöst kan betraktas som blott ett psykologiskt redskap – visar sin betydelse för kritisk reflektion över villkoren för konstnärlig praktik.

2

Därutöver finner man hos flera av dessa teoretiker ett flitigt användande av psykoanalytisk teori. Begreppet trauma hör ju till den tanketraditionen. Oavsett teoretiska brister som i och för sig kan vara avgörande på en annan diskussionsplan, så vill jag bara här påpeka ambitionerna bakom. Varför dessa psykoanalytiska utläggningar? Eftersom man söker ett teoretiskt ramverk som inte utesluter den reella, den meningslösa kärna som livserfarenheten ändå omfattar, en teori som inte heller tar sin flykt till mysticism eller naturromantism för att bibehålla erfarenhetens och verklighetens ogenomskinliga karaktär. Kort sagt, ett engagerat tänkande som ligger närmare huden, om jag nu får uttrycka det så. Den ambitionen borde förstås mot bakgrunden av den kritik som sedan 70-talet riktats mot hermeneutiska och semiotiska tolkningsteorier. Man ville komma ifrån den akademiska neutralitet som hermeneutiken oftast anslöt sig till. Man fann påståendet om att alla förståelsehorisonter kan smälta samman antingen förmätet eller djupt präglad av religiösa föreställningar. Den kritik som jag här nämner har varit intimt förknippade med både den nya feministiska inriktningen inom konsten och en radikal politik som ville bryta mot den traditionella akademiska konstteorin och dess isoleringstendenser gentemot samhällsfrågor. Jane Calows presentation är ett tydligt och didaktiskt exempel på ambitioner av detta slag.